

КУРСОВА РОБОТА

Зміст

Вступ	2
Розділ 1. Проголошення незалежності України	
2.1. Спроба державного перевороту в СРСР і ставлення до нього різних суспільно-політичних сил	3
2.2. Спроби кремлівської верхівки врятувати Радянську Імперію ДКНС і України	4
2.3. Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. і Всеукраїнський референдум 1 грудня 1991 року, вибори Президента України	5
Розділ 2. Державний лад, політичний режим і правова Система України на сучасному етапі (1991 – 2005 рр.)	
2.1. Припинення існування СРСР, історичне значення проголошення незалежності України	7
2.2. Створення нових владних структур в незалежній Україні	8
2.3. Політичний режим України	11
2.4. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади і місцевого самоврядування	12
2.5. Виникнення багатопартійної системи в Україні	13
2.6. Державна символіка	16
2.7. Право та правоохоронна система.	15
2.8. Партійне життя у 90-ті роки. Молодіжний та студентський рух.	17
Висновок	19
Список використаної літератури	21

Вступ

28 червня 1996 року Верховна Рада України прийняла Конституцію нашої держави. Ця важлива подія, що відбулася в результаті тривалого, напруженого і багатогранного конституційного процесу, без сумніву належить до низки доленосних та переломних моментів новітньої історії України.

Прийняття Основного Закону означало, що наша країна завершила перехідний період, який розпочався з моменту проголошення незалежності в серпні 1991 року, й надалі отримала надійний законодавчий фундамент для розвитку своєї самостійності, врегулювання всіх правових відносин між громадянами та державними інституціями. Після прийняття Основного Закону, у нормах якого були враховані останні на той час досягнення правової думки й досвід розвинених країн, Україна постала перед усім світом як нова незалежна і справді демократична держава.

Набрання Конституцією чинності ще не вирішує проблеми втілення в життя усього нового, що вона проголошує і закріплює. У зв'язку з цим у Конституції 1996 року вказується на необхідність прийняття досить великої кількості нових законів, які, залишаючись у конституційному полі, мають конкретизувати основні права, свободи і обов'язки громадян у різних галузях суспільного життя, а також організацію і функціонування органів державної влади і місцевого самоврядування та відносини людини і держави на основі народовладдя.

Після одинадцяти років дії Основного Закону, можна сказати, що він працює, виконує свої головні завдання та функції. Та разом із тим, подальша демократизація держави й розбудова громадянського суспільства потребують більш чіткого розподілу влади між усіма її гілками, центром і регіонами, а особливо розширення повноважень органів місцевого самоврядування.

Сучасний етап розвитку України деякі вітчизняні вчені називають “перехідним періодом” - періодом переходу до нової системи суспільних відносин і політико-державного устрою. Формування в Україні правової, демократичної держави визначається як одне з головних завдань переосмислення ро-

лі й місця виконавчої влади в системі органів державної влади, пошуку конструктивної моделі виконавчої влади з використанням зарубіжного та національного історичного досвіду.

Спроба державного перевороту в СРСР і ставлення до нього різних суспільно-політичних сил

19-21 серпня 1991 р. військово-партійна бюрократія зробила останню спробу врятувати СРСР і свою монопольну владу в ній шляхом державного перевороту. «З метою захисту життєво важливих інтересів народів і громадян Союзу РСР» Державний Комітет з надзвичайного стану (ДКНС), який очолив віце-президент СРСР Г. Янаєв, вирішив припинити діяльність небажаних новому режиму органів влади і управління, політичних партій, громадських організацій і масових рухів, заборонити мітинги, вуличні походи, демонстрації та страйки, запровадити комендантську годину та обшук громадян, встановити контроль над засобами масової інформації (цензуру). Інша постанова ДКНС обмежила перелік центральних і московських газет кількома лояльними, на погляд ДКНС, виданнями. Під приводом дотримання надзвичайного стану у Москву було введено війська. ДКНС планував спершу нейтралізувати Україну, а після розгрому демократії в Росії ввести війська до Києва, Львова, Донецька, Харкова та деяких інших міст, ліквідувати суверенітет республіки і зародки народовладдя.

Тогочасний Голова Верховної Ради Л. Кравчук досить стримано сприйняв пропозицію представників Народної ради (демократичної фракції парламенту) щодо об'єднання зусиль у боротьбі проти перевороту, попередив

їх про можливі наслідки, закликав до спокою, щоб не спровокувати введення надзвичайного стану.

Обтічною й невизначеною виявилася і заява Президії Верховної Ради УРСР, прийнята після майже дводенної дискусії ввечері 20 серпня і опублікована лише 22 серпня. Пропонувалося зробити все, щоб уникнути дестабілізації становища й загострення соціально-політичної ситуації, утриматися від страйків, мітингів і маніфестацій (як того і вимагав ДКНС).

Найрадикальнішим було внесене на вимогу представників Народної ради положення, що постанови ДКНС «не мають юридичної сили на території України». Не погоджуючись з перестрахованою позицією обережних противників і потаємних прихильників перевороту, частина членів Президії і народних депутатів (В. Гриньов, О. Ємець, Д. Павличко, В. Пилипчук, Л. Танюк, І. Юхновський та В. Яворівський) оголосили власну заяву, в якій утворення та дії ДКНС визнавалися неконституційними і незаконними, проголошувалася підтримка демократичних сил Росії, в разі спроб захоплення влади у республіці народ закликався до непокори.

Представники Народної ради, що зібралися 19 серпня 1991 р. у Спілці письменників, заявили протест проти антиконституційного державного перевороту і вирішили згуртувати опозиційні сили. Наступного дня на засіданні Народної ради утворилася коаліція «Незалежна демократична Україна», яка об'єднала 27 партій і рухів.

Народний Рух України вже до середини дня 19 серпня підготував заяву з приводу державного перевороту в СРСР. У ній ДКНС названо неконституційним органом. Навпаки КПУ закликала у своїй шифрограмі всі партійні організації на місцях підтримати ДКНС, керуватися його документами.

Спроби кремлівської верхівки врятувати Радянську імперію ДКНС і України

19 серпня 1991 року з метою повернення суспільства до попередніх порядків була здійснена спроба державного заколоту. Його ініціатори — представники вищого державного керівництва СРСР — заявили, що у зв'язку з начебто хворобою Президента СРСР М. Горбачова його обов'язки виконуватиме Г. Янаєв, а країною керуватиме Державний комітет з надзвичайного стану (ДКНС).

ДКНС оголосив про запровадження на півроку в окремих районах СРСР надзвичайного стану. Призупинялася діяльність всіх політичних партій, окрім КПРС, громадських організацій і рухів демократичного спрямування, заборонялися мітинги, демонстрації, страйки, запроваджувалася жорстка цензура над засобами масової інформації, призупинявся вихід газет, крім кількох лояльних до ДКНС. У Москві, де відбувалися головні події, було запроваджено комендантський час, виведено на вулиці та майдани війська.

Вранці того ж дня у Києві представник ДКНС, зібравши командирів військових частин гарнізону міста, наказали виконувати всі розпорядження ДКНС, ультимативно зажадали підтримки ДКНС з боку Верховної Ради та уряду республіки. Керівництво Компартії України направило на місця шифротелеграму із завданням партійним комітетам всіляко сприяти діям ДКНС. Лояльність щодо нього виявила більшість облвиконкомів республіки та керівництво Кримської АРСР.

Голова Верховної Ради УРСР Л. Кравчук у своєму виступі по республіканському радіо закликав громадян до спокою і витримки, запропонував зосередитися на розв'язанні найважливіших проблем повсякденного життя, заявивши, що відповідні оцінки і висновки зробить Верховна Рада України та її Президія. Президія Верховної Ради УРСР лише ввечері 20 серпня прийняла заяву, в якій зазначалося, що постанови ДКНС, поки це питання не вирішить Верховна Рада України, не мають юридичної сили на території УРСР.

Якщо реакція керівництва республіки на події у Москві була загалом стриманою, то опозиційні сили від самого початку заколоту зайняли принципову позицію, розуміючи, чим загрожує Україні перемога ДКНС. 19 серпня 1991 р. Народний Рух України закликав співвітчизників не підкорятися волі

заколотників, створювати структури активного опору, вдатися до всеукраїнського страйку. 20 серпня Народна Рада — організована опозиція в республіканському парламенті — засудила державний заколот і закликала підтримати керівництво Росії у протистоянні з ним. 19—22 серпня 1991 р. масові мітинги-протести проти дій заколотників відбулися у Києві, Львові, Харкові, Донецьку, інших містах України.

Головні події розгорнулися у Москві. Центром опору стала Верховна Рада РРФСР, навколо якої зібралися тисячі захисників демократії, було зведено барикади. Опір ДКНС очолив президент Російської Федерації Б. Єльцин. На його заклик десятки тисяч людей вийшли на вулиці столиці й перекрили бронетехніці та військам шлях до будинку Верховної Ради РРФСР. Серед захисників демократії в Москві було чимало українців. Над барикадами, поруч з іншими, майорів і український синьо-жовтий прапор.

Рішучий опір заколотникам з боку тисяч громадян, що заповнили центр Москви, дії керівництва РСФСР на чолі з Б. Єльциним, вагання військ, перехід окремих військових частин на бік демократичних сил, нерішучість самого ДКНС спричинили ганебний провал заколоту 22 серпня 1991 р. З радянським періодом в історії країни було покінчено.

Провал заколоту мав катастрофічні наслідки для КПРС, діяльність якої зразу ж було заборонено. 30 серпня Президія Верховної Ради України заборонила діяльність Компартії України як складової частини КПРС.

Після цього Президент СРСР М. Горбачов, який у дні заколоту був ізольований путчистами на південному березі Криму, стрімко втрачав владу. Різно посилювалася діяльність керівництва Російської Федерації, яке відіграло ключову роль у придушенні заколоту. Союзні органи влади були паралізовані. Виникли сприятливі обставини для здобуття незалежності союзними республіками.

Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. і Всеукраїнський референдум 1 грудня 1991 року, вибори Президента України

24 серпня 1991 р. відкрилася позачергова сесія ВРУ, на якій було розглянуто питання про політичну ситуацію в республіці та прийнято низку надзвичайно важливих документів. Серед них - Постанова та Акт проголошення незалежності України, затверджені конституційною більшістю депутатів. Як наслідок цього Україна стала незалежною демократичною державою з неподільною та недоторканою територією, на якій чинними є лише власні Конституція, закони та постанови уряду.

З метою всенародного підтвердження Акта сесія вирішила провести 1 грудня 1991 р. Всеукраїнський референдум. Під час референдуму 1 грудня на який виносилося питання «Чи підтверджуєте ви Акт проголошення незалежності України», Акт дістав підтвердження 90,32% громадян, які брали участь в референдумі. За ходом референдуму спостерігали представники державних органів, політичних партій і рухів, держав колишнього СРСР і зарубіжних країн, міжнародних організацій, українські та іноземні журналісти. Референдум підтвердив волю українського народу жити в самостійній соборній українській державі.

Одностайність підтримки Акта проголошення незалежності України засвідчила не стільки про перехід парламентської більшості на самостійницькі позиції, хоча без урахування історичної реальності і волі народу тут не обійшлося, скільки про деморалізацію прокомуністичних елементів за умов поразки перевороту, про спробу ціною паперової незалежності врятувати компартію, про тактику поступки у гаслах з метою подальшого вихолощення змісту цих гасел. Водночас частина комуністичної номенклатури дійшла висновку, що в нових умовах й груповим інтересам більше відповідає незалежна Україна, зробила свідомий вибір на користь самостійності.

Ще, у липні 1991 р. ВР УРСР прийняла пакет законів щодо запровадження президентства у республіці. Україна стала парламентсько-

президентською республікою. У вересні відбулося висунання кандидатів на посаду Президента. Спочатку передбачалося від демократичних сил запропонувати одну взаємоузгоджену кандидатуру. Але угоди про спільні дії демократичних сил досягнути не вдалося. Велика рада Руху більшістю голосів висунула кандидатом у Президенти В. Чорновола, рада УРП - Л. Лук'яненка, громадська організація Українська Духовна республіка - О. Бердника, партія зелених України - Ю. Щербака, Союз «Чорнобиль» - В. Яворівського. До списків претендентів увійшли також колишній лідер депутатської більшості у Верховній Раді О. Мороз, поет Б. Олійник, міністр сільського господарства О. Ткаченко та багато інших. Загалом власних кандидатів висунули 12 політичних партій, громадських об'єднань і рухів, 97 трудових колективів. Визначений Законом рубіж у сто тисяч підписів змогли подолати лише сім з них: В. Гриньов, Л. Кравчук, Л. Лук'яненко, Л. Табурянський, О. Ткаченко, В. Чорновіл та І. Юхновський. Вони й були зареєстровані кандидатами у Президенти.

1 грудня 1991 р. близько 32 млн. громадян (84% внесених у списки) взяли участь у виборах. Леонід Кравчук отримав майже 20 млн. голосів (62%) і став першим всенародно обраним Президентом України (1991 - 1994).

Припинення існування СРСР, історичне значення проголошення незалежності України

Результати Всеукраїнського референдуму, вибори Президента України створили у республіці якісно нову політичну ситуацію. Було прискорено остаточну ліквідацію СРСР.

7—8 грудня 1991 р. на території. Білорусі (у Біловезькій пущі під Брестом) відбулася зустріч Голови Верховної Ради Білорусі С. Шушкевича, Президента Російської Федерації Б. Єльцина і Президента України Л. Кравчука. Підсумком її стали офіційна констатація факту розпаду СРСР, укладення угоди про утворення Співдружності Незалежних Держав (СНД).

21 грудня 1991 р. на зустрічі в Алмати керівники Росії, України, Білорусі, Азербайджану, Вірменії, Молдови, Казахстану, Киргизії, Туркменістану, Узбекистану і Таджикистану підписали Декларацію про утворення СНД. Це означало, що СРСР як суб'єкт міжнародного права і геополітична реальність перестав існувати; кожна республіка стала самостійною. СНД не є державою, вона не має наддержавних управлінських структур. Члени Співдружності є цілком незалежними державами.

Незалежність України була визнана всіма колишніми радянськими республіками, світовим співтовариством. Вона є закономірним наслідком багатотисячрічного прагнення народу. Свою незалежність Україна здобула за винятково сприятливого збігу внутрішніх та зовнішніх обставин. Адже демократизація суспільно-політичного життя дала можливість активізуватись національно-визвольному, демократичному руху, традиції якого виявилися особливо живучими. Після провалу серпневого заколоту посилились відцентрові настрої в українському суспільстві. Союзні органи влади втратили контроль над подіями у радянських республіках, а консервативні великодержавні сили були тимчасово деморалізовані, Компартія України опинилася під заборотою. Більшість колишніх комуністів підтримала ідею незалежності. Соціально-економічне життя в СРСР восени 1991 р. стрімко погіршувалося і народні маси щиро сподівалися, що в самостійній Україні становище швидко зміниться на краще, тому теж у переважній більшості підтримали незалежність. Світове співтовариство загалом позитивно поставилось до намагання радянських республік здобути незалежність і не заважало розпаду СРСР. Україна стала суверенною державою без кровопролиття, мирним шляхом.

24 серпня 1991 р. вона офіційно отримала назву — Україна, що відповідає історичній традиції. Розпочався процес утвердження атрибутів державності, без яких не існує суверенних держав. 4 вересня 1991 р. над куполом будинку Верховної Ради замайорів національний синьо-жовтий український прапор, а 28 січня 1992 р. він отримав статус державного. 15 січня 1992 р. державним гімном України стала музика композитора М. Вербицького на слова П. Чубинського «Ще не вмерла Україна...». 19 лютого 1992 р. Верховна

Рада затвердила тризуб як малий герб України. Національна символіка перетворилася на державну. Проголошувалися неподільність і недоторканість території України, а також те, що віднині на цій території мають чинність виключно Конституція і закони України. Україна стала вагомим чинником міжнародних відносин.

Створення нових владних структур в незалежній Україні

Становлення нової української держави відповідно до Акту проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. відбувалося в умовах розпаду СРСР. Перед молодого державою постало головне питання - формування трьох гілок державної влади: законодавчої, виконавчої і судової. Невідкладними для вирішення були і залишаються питання демократизації суспільного життя, перехід від планової до ринкової економіки, розбудова і реформування Збройних Сил України, забезпечення міжнаціонального і соціального миру у суспільстві.

Особливістю формування законодавчої гілки влади було те, що до 1994 р. продовжувала діяти «стара» Верховна Рада, обрана ще за існування СРСР у 1990 р., коли в інших державах, які виникли після розпаду Радянського Союзу, були проведені вибори до нових парламентів. Переборюючи протистояння між комуністичною більшістю і демократичною опозицією, ВР України прийняла близько 400 законів.

В складних умовах відбувалося становлення виконавчої влади. В Україні було запроваджено пост Президента. Першим президентом України 1 грудня 1991 р. обраний Л. Кравчук. У 1994 р. відбулися позачергові вибори Президента - на цей пост обрано Л. Кучму. Не виправдало себе запровадження поста представника Президента України в областях, районах, містах Києві і Севастополі (1992 - 1994). На сьогодні органами виконавчої влади на місцях є державні адміністрації. Основним недоліком державного будівництва в Ук-

раїні є протистояння між законодавчою і виконавчою гілками влади, що де-що пом'якшилося з прийняттям Конституції України 28 червня 1996 року.

Було удосконалено судову систему, створено Конституційний Суд України.

Вже на кінець січня 1992 р. Конституційна комісія розробила оновлений проект, який після правової експертизи та дебатів у стінах парламенту за рішенням Верховної Ради України був винесений на всенародне обговорення.

Воно відбувалося з 15 липня по 1 грудня 1992 р. за участю близько 200 тис. громадян України. В ході обговорення висловлювались пропозиції щодо чіткого законодавчого закріплення переваги інтересів людини над інтересами держави, закріплення повноважень різних гілок влади тощо.

З урахуванням результатів обговорення до запропонованого проекту було внесено відповідні зміни. 26 жовтня 1993 р. доопрацьований варіант за постановою Верховної Ради було вирішено опублікувати в засобах масової інформації.

Наприкінці 1993 - на початку 1994 р. Україною пройшла хвиля політичних баталій, пов'язаних спочатку з виборами до Верховної Ради, а згодом - Президента України. За таких умов питання щодо прийняття нової Конституції відійшло на другий план.

Лише з вересня 1994 р., за зверненням Президента України про необхідність продовження конституційного процесу, формується новий склад Комісії з розробки проекту Конституції. Її співголовами стали Президент України і Голова Верховної Ради. Відкриваючи засідання Комісії 17 листопада 1994 р., Президент України Л. Кучма підкреслив, що в Україні поновлено процес конституційної реформи, який було зупинено майже на рік. Комісія визнала за необхідне взяти за основу проект Конституції в редакції від 26 жовтня 1993 р.

Зважаючи на складнощі в опрацюванні нової Конституції, незбалансованість дій різних гілок влади, Президент України 3 грудня 1994 р. запропонував Верховній Раді конституційний законопроект про владу та органи міс-

цевого самоврядування. Увага акцентувалась на тому, що ефективно функціонування економіки можливе лише за наявності сильної державної влади, яка б здійснювала управління державним сектором економіки, забезпечувала керівництво недержавним сектором, сприяла ефективному проведенню приватизації та структурної перебудови всього господарського комплексу. Однак цей документ не було прийнято.

Помітною рисою суспільного життя незалежної України було політичне протистояння Президента та Верховної Ради. Президент прагнув створити сильну виконавчу владу, здатну ефективно працювати в умовах наростаючої економічної кризи. Верховна Рада, лякаючи загрозою диктатури, фактично прагнула зберегти свої повноваження, в тому числі і право втручатися у вирішення конкретних економічних питань, безпосередньо керувати територіями. Вказане протистояння серйозно ускладнювало вирішення першочергових проблем життя держави.

Це змусило Президента 31 травня 1995 р. прийняти Указ про проведення опитування громадської думки з питань довір'я громадян України Президенту і Верховній Раді. У відповідь на це Верховна Рада наклала на даний Указ вето та запропонувала Президенту до 8 червня 1995 р. подати на розгляд кандидатури до складу Кабінету Міністрів. Такий сценарій подій затягував на тривалий час вирішення життєво важливих для України конституційних питань. За цих умов Л. Кучма взяв ініціативу у свої руки.

2 червня Президент підтвердив рішення провести опитування. В цей же день відбулась його зустріч із лідерами 8 фракцій, які підтримали ідею підписання Конституційної угоди Президента та Верховної Ради.

Проведення опитування створювало потенційну загрозу розпуску Верховної Ради, рейтинг якої, за даними соціологічних опитувань, на цей час був досить низьким. Водночас це посилювало політичну напругу і опосередковано впливало на економіку, все суспільне життя.

За таких умов Президент України та Голова Верховної Ради виявили політичну мудрість та, відмовившись від протистояння, підписали 8 червня 1995 р. Конституційний договір.

Укладання договору стало важливим компромісом. Він мав діяти до прийняття нової Конституції України з метою подальшого забезпечення розвитку і успішного завершення конституційного процесу в Україні. Втілення в життя положень Конституційного договору створило належну правову базу для діяльності органів виконавчої влади, президентської адміністрації. Значно розширилося коло їхніх повноважень та вплив на економічні й суспільні процеси. Президент України визнавався главою держави і главою виконавчої влади. Він особисто призначав склад Кабінету Міністрів та прем'єр-міністра. Вже 8 червня 1995 р на посаду прем'єр-міністра України було висунуто Є. Марчука, який тривалий час працював в органах державної безпеки, а з жовтня 1994 р. виконував обов'язки віце-прем'єра.

Тривала робота над Конституцією, до якої були залучені кращі фахівці. З метою вивчення та узагальнення альтернативних проектів 19 червня 1995 р. було створено робочу групу Конституційної комісії. Результатом її діяльності стала підготовка погодженого проекту Конституції України.

До сьогодні Україна являє собою поєднання змішаної (парламентсько-президентської) республіки і радянської влади. Складним виявився процес формування автономії Криму. В 1990 р. Кримський півострів отримав статус Автономної республіки, що і закріплено у Конституції України. На першому етапі там навіть було обрано свого президента (перший і останній президент - К. Мешков), щоправда пізніше ВР Автономної Республіки Крим скасувала цей пост. 1998 р. прийнято нову конституцію Криму. Сьогодні кримськотатарське населення Криму вимагає встановлення у Криму національної автономії.

При вирішенні соціально-економічних проблем не вдалося запобігти таких негативних явищ, як інфляція, падіння життєвого рівня основної частини населення.

У жовтні 1991 р. ВР України затвердила концепцію оборони та будівництва Збройних Сил України. Відповідно до неї Україна проголошувалася нейтральною, без'ядерною та позаблоковою державою. 6 грудня 1991 р. прийнято закон «про Збройні Сили України», що заклав правову базу для ре-

формування армії. Розпочалося поетапне скорочення армії та флоту. 1993 р. прийнята воєнна доктрина України. До сьогодні головними проблемами армії є незадовільне матеріальне постачання частин, коли коштів, що виділяються державою, ледь вистачає на виплату зарплат військовослужбовцям, а також остаточно невирішеність проблем Чорноморського флоту.

Політичний режим України

Вважається проміжним, він поєднує риси:

- тоталітарного у вигляді деяких рис політичної культури (ідеологічна мобілізація мас на підтримку чи протест того чи іншого політичного рішення, імітація бурхливої політичної діяльності серед політичної еліти);
- авторитарного у вигляді відчуженості влади від громадян, адміністративно-командних механізмів управління, примату адміністративно-владних відносин над правовими, особливою концентрацією влади у керівній особі порівняно з підлеглими;
- анархodemократичного і охлократичного у вигляді широких повноважень представницьких радянських органів, відсутності жорсткої виконавчої вертикалі, некомпетентності політичного керівництва і адміністративного управління, використання популістських настроїв певних соціальних груп для реалізації вузькокорпоративних інтересів.

Після підписання конституційного договору і прийняття нової Конституції переважає авторитарнодемократичний режим із створеними конституційними передумовами для трансформації у демократичний.

На сучасному етапі для політичного режиму України характерні такі риси:

- 1) громіздка структура установ державної влади з недиференційованими і неспеціалізованими функціями відповідно до вирішення сучасних модернізаційних задач, слабо розвинуті громадські інститути впливу на владу;

2) патерналістські, опікунські функції держави не тільки у соціально-економічній сфері, а й у сприянні розвитку елементів громадянського суспільства;

3) малоефективний механізм стримувань і противаг як між вищими органами державної влади, так і регіональним і місцевим самоврядуванням внаслідок незавершеності юридичного оформлення меж їх компетенцій, процедур прийняття рішень, мотиваційних механізмів до висококваліфікованої праці;

4) політична неструктурованість державної влади, обумовлена не тільки слабкістю політичного потенціалу громадськості, а й свідомим гальмуванням владними структурами цього процесу через зволікання у прийнятті нового партійного і виборчого законодавства;

5) партійна система фінансово, матеріально залежна від влади і фінансово домінуючих соціальних груп і часто стає виразником їхніх інтересів всупереч декларованим програмним цілям;

6) слабка взаємодія між партіями і групами тиску на основі взаєморозуміння стратегічних перспектив суспільного розвитку і групових взаємовигод, а не на основі тимчасових кон'юнктурних ситуацій;

7) виборча система не стимулює партійну конкуренцію, а закріплює зберігання корпоративнокланових засад формування політичної влади через відсталі механізми висування кандидатів і голосування;

8) сильні рецидиви до єдиної державної ідеології, відсутність чітко оформлених ідеологічних орієнтацій, цивілізованих форм ідеологічного плюралізму, цивілізованого центризму в політиці; досить міцні позиції крайніх ідеологій (особливо комуністичної). Якщо виходити з типологізації Е. Шілза, то політичний режим України можна назвати опікунською демократією, де державна влада

перебуває в парадоксальній ситуації: з одного боку, покликана розвивати законодавство, громадські інститути, з іншого — об'єктивно їх гальмує в силу інерції збереження бюрократичних структур.

Органи законодавчої, виконавчої та судової влади і місцевого самоврядування

Згідно з Конституцією 1996 р. в Україні діє принцип поділу гілок влади. Єдиним вищим органом законодавчої влади є Верховна Рада, яка обирається на 4 роки, у складі 450 депутатів з осіб, яким виповнилося на момент реєстрації 21 рік. Керує роботою Верховної Ради Голова, його перший заступник та заступник. Верховна Рада затверджує перелік галузевих комітетів, які здійснюють законотворчу роботу. Структуру, компетенцію, повноваження та порядок функціонування Верховної Ради визначено у четвертому розділі Конституції (статті 75-101).

Главою держави є Президент, який виступає від її імені. Інститут президентства засновано 5 липня 1991 р. Президент видає укази, є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України і додержання Конституції. Він призначає керівників держадміністрацій, представляє прем'єр-міністра, утворює і ліквідовує міністерства, має право розпустити Верховну Раду, оголосити всенародний референдум. Його права і обов'язки визначено п'ятим розділом Конституції (статті 102-112).

Найвищим органом у системі виконавчої влади є Кабінет Міністрів України на чолі з прем'єр-міністром. Кабінет Міністрів відповідальний перед Президентом та підконтрольний і підзвітний Верховній Раді. Окрім прем'єра, до нього входять перший віце-прем'єр, три віце-прем'єри та міністри. Конституційний склад Кабінету Міністрів - 29 міністрів. Він вирішує питання державного управління, забезпечує державний суверенітет та економічну самостійність України. Його функції і повноваження визначені розділом шостим Конституції (статті 113-120).

За десять років незалежності структура, функції і концепція організації органів місцевої влади змінювалися декілька разів. На початковому етапі згідно із Законом України від 7 грудня 1990 р. "Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве регіональне самоврядування" (в редакції Закону від 26 березня 1992 р.) сільські, селищні, міські ради народних депутатів визначалися

як органи місцевого самоврядування, а районні і обласні ради - як органи регіонального самоврядування. Районні ради у містах визначалися складовою міського самоврядування. В обласних і районних центрах у 1992-1994 рр. існував інститут Представника Президента, з підпорядкованою йому місцевою держадміністрацією. За Конституцією 1996 р. на місцях діють у режимі місцевого самоврядування міські, сільські, селищні та районні у містах ради депутатів. В обласних та районних центрах діють у режимі єдиного державного керівництва державні адміністрації на чолі з головами.

Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Судочинство здійснюється Конституційним Судом та судами загальної юрисдикції. Конституційний Суд України утворюють вісімнадцять суддів. Президент України, Верховна Україна та з'їзд суддів призначають по шість суддів. До судів загальної юрисдикції належать районні (міські), обласні та прирівняні до них за компетенцією, Верховний Суд України. Діяли до 2001 р. арбітражні суди, а відтоді - апеляційні господарські суди.

Виникнення багатопартійної політичної системи в Україні.

Розвиток суспільства традиційної європейської демократії значною мірою забезпечується діяльністю налагодженої системи громадських і політичних організацій. Вирішальною умовою стабільної демократії є наявність головних політичних партій з великими і постійно діючими базами підтримки в середовищі виборців. Політичні партії слід розглядати як посередницькі організації між громадянами і державою. Першою опозиційною організацією партійного типу в Україні стала заснована у Львові в липні 1988 р. на основі Української Гельсінської Групи (УГГ) Українська Гельсінська Спілка (УГС). Однією з перших в Міністерстві юстиції України була зареєстрована Українська Республіканська Партія (УРП) в листопаді 1990 р. До кінця 1991 р. було зареєстровано ще 10 партій, а на початок 1992 р. їх було вже 20. На час виборів до Рад усіх рівнів в березні 1998 р. в Україні було вже 56 партій. В сере-

дині 2001 року в Україні нараховувалось 107 партій.

Партії ставлять перед собою різні цілі, хоча в головному вони співпадали — це побудова в Україні суверенної незалежної держави; її розвиток на принципах свободи, демократії, соціальної справедливості; формування в Україні суспільства з високим рівнем життя; відродження і розвиток культури.

Акт проголошення незалежності України в 1991 р.у подальше його підтвердження на Всеукраїнському референдумі і призупинення діяльності Компартії України дали можливість парламентській опозиції законодавчо оформити реалії багатопартійності.

В Україні множитья число політичних партій, та все ж їх кількість ще не визначає ефективності їх діяльності, тобто якості. Партій в класичному розумінні цього слова в Україні ще немає. Суспільство ще не структуроване, немає чіткої класової диференціації, тому у партій немає своєї соціальної бази і не створена ідеологія. Через це політична еліта України хоче об'єднати суспільство на основі інтересів перехідного періоду. Та, на жаль, ідеологією перехідного періоду є розмежування, а не консолідація. Найбільш можливою основою для об'єднання є територіальна приналежність громадян. Молоді українські політичні партії характеризує певна організаційна та ідейна аморфність, а також невизначеність соціальної бази.

Отже, більшість створених в Україні партій виникли не на основі консолідації навколо ідеї. Це організації, створені за інтересами, або партія одної людини, партія лідера, в якій кількість членів партії не має значення.

Всі українські партії можна поділити на три політичних напрямки: ліві партії — КПУ, СПУ, СелПУ; центристські — НДП, ЛПУ, СДПУ(о), АПУ, МБР; праві партії — НРУ, УРП, КУН, УКРП, УХДП тощо.

Характерною особливістю українських партій є їх порівняно чітка географічна зорієнтованість. За розгалуженістю організаційної структури провідні позиції займають партії лівого спрямування (насамперед, КПУ), найвища концентрація осередків яких спостерігається у Східному, Південно-Східному, Південному, Центральному регіонах та Криму.

Осередки партій центристського спрямування (зокрема, ЛПУ, НДП, СДПУ(о), Партія праці) поширені насамперед у промислово розвинених регіонах (можливо, крім Західного і Північно-Західного). Аграрна партія активно формує свою структуру в сільській місцевості по всій території держави.

Партії національно-демократичного спрямування (зокрема, НРУ, КУН, УРП) мають найбільший вплив у Західному, Північно-Західному та Південно-Західному регіонах.

Важливою подією в подальшому розвитку багатопартійності були перші в Україні вибори за змішаною пропорційно-мажоритарною системою, що відбулися в березні 1998 р. Підтримку електорату одержали тільки 8 партій, представники яких і були обрані депутатами Верховної Ради України. Все це сприяє не тільки структуризації суспільства, а й удосконаленню самої системи української багатопартійності.

Право та правоохоронна система.

Зі здобуттям незалежності перед українськими юристами, політиками та урядовцями постало непросте завдання привести правову систему держави у відповідність до нових історичних умов існування та розвитку суспільства. Найсуттєвіших змін зазнало конституційне право, формування якого завершено ухвалою у 1996 р. нової Конституції. Реформування економічної системи спонукало видання цілої низки цивільно-правових актів, які забезпечили нормування нових ринкових відносин. Це закони України від 19 вересня 1991 р. "Про господарські товариства", від 2 жовтня 1992 р. "Про заставу", від 14 травня 1992 р. "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом", від 22 квітня 1993 р. "Про аудиторську діяльність", від 23 грудня 1993 р. "Про авторське право і суміжні права" (в редакції Закону від 11 липня 2001 р.). Внесено суттєві зміни до ЦК (1963

р.), зокрема про визначення терміну позовної давності для фізичних і юридичних осіб трьома роками. Для захисту права власності подаються такі позови, як віндикаційний (вилучення свого майна у незаконного власника) та негативний (вимога власника усунути перешкоди до реального здійснення права власності).

Поява ринкової економіки спричинила урізноманітнення трудових правовідносин. Законодавець закріпив їх законами України від 14 жовтня 1992 р. "Про охорону праці" (в редакції Закону від 22 листопада 2002 р.), від 16 грудня 1993 р. "Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні", від 15 листопада 1996 р. "Про відпустки", від 10 липня 2003 р. "Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)". Зазначеними актами врегульовувався порядок найму робочої сили (укладання контракту) на підприємства різної форми власності, охорони праці, соціального захисту працівника тощо.

Реформуванню аграрного законодавства сприяв Земельний кодекс 1990 р., який дав поштовх до створення законодавчої та нормативної бази нового земельного права. Цією базою стали укази, закони, постанови та рішення центральних органів влади: Закон України від 19 червня 2003 р. "Про фермерське господарство", Постанова Верховної Ради України від 13 березня 1992 р. № 2200-ХП "Про прискорення земельної реформи та приватизацію землі", Указ Президента України від 10 липня 1994 р. № 666/94 "Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи" тощо. Вони дали підставу до роздержавлення землі, ліквідації колгоспів та створення сільськогосподарських підприємств різного типу та форм власності. Ведеться передача землі у власність юридичних осіб, приватизація і оцінка землі, створюється її ринок. В умовах незалежності прийнято нові Повітряний (1993 р.) та Сімейний (2002 р.) кодекси.

Радикальних змін зазнало кримінальне право.³ Кодексу вилучено такі міри покарання, як заслання і вислання, різко звузилося застосування смертної кари, а з 1997 р. її дію призупинено. З 1 вересня 2001 р. вступив у дію новий Кримінальний кодекс України.

Реформується і правоохоронна система. 5 листопада 1991 р. прийнято Закон України "Про прокуратуру", а 1996 р. його принципові засади закріпила Конституція України (розділ VII). Згідно з ними очолює систему Генеральний прокурор, якого призначає Президент, але затверджує і контролює Верховна Рада. Діють обласні, міські, районні прокуратури, Автономної Республіки Крим та міст Києва і Севастополя, міжрайонні та спеціальні (військові, транспортні, природоохоронні). Органи внутрішніх справ в своїй діяльності керуються Законом України від 25 грудня 1990 р. "Про міліцію", указами Президента, постановами ВР та рішеннями КМ. Функціями міліції визначено такі: профілактична, адміністративна, оперативно-розшукова, кримінально-процесуальна, виконавча, охоронна. МВС складається з таких підрозділів: кримінальна міліція, міліція громадської безпеки, транспортна, ДАІ, міліція охорони, спецпідрозділи. До 2003 р. у структурі МВС була пожежна охорона, яку передано до системи МНС

Державна символіка

Державні символи незалежної України визначає ст. 20 Конституції України 1996 р. Згідно з нею "Великий Державний Герб України встановлюється з урахуванням малого Державного Герба України та герба Війська Запорізького законом, що приймається не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради". Таке формування пов'язане з тим, що донині ВР не затвердила Великий Державний Герб, а замість нього використовується лише його головний елемент - Малий Державний Герб у вигляді Знака Княжої Держави Володимира Великого (тризуба). Пропоновані на розгляд геральдичної комісії ВР проекти поєднання тризуба з гербом козацько-гетьманської України (козак з мушкетом при повній екіпіровці) були відхилені через не вдале сполучення цих частин. Залишається не з'ясованою і ге-

неалогія та семантика тризуба, зміст якого трактується вченими по-різному.

Більше визначилася ВР з Державним Гімном. Конституція закріпила музику М. Вербицького, а в лютому 2003 р. депутати затвердили у новій редакції і його текст на слова П. Чубинського "Ще не вмерла Україна". Подолавши спротив комуністів, депутати парламенту затвердили і Державний Прапор України - стяг із двох рівновеликих горизонтальних смуг синього та жовтого кольорів.

Столицею України є місто Київ, який має давню історичну традицію державного, політичного, економічного, культурного та релігійного центру українських земель як столиця середньовічної Руської Держави, як місто, в яке в'їхав з тріумфом Б. Хмельницький після визволення України від іноземного гніту.

Всі державні символи України мають глибокий історичний зміст, давні традиції використання та вживання і овіяні славою боротьби українського народу за свою соборність та незалежність. Їхнє використання та захист регламентується відповідним законодавством.

Партійне життя у 90-ті роки. Молодіжний та студентський рух

Після проголошення незалежності і заборони КПУ фактично всі політичні партії стали на самостійницькі позиції. Президент Л. Кравчук прагнув спиратися на центристські сили демократичного спрямування. З цією метою створено Конгрес національно-демократичних сил. У ряді партій відбувся розкол - від Української республіканської партії відкололася Українська консервативно-республіканська партія на чолі з С. Хмарою, від Руху відколовся Всеукраїнський Рух на чолі з Л. Скорик. «Розкольники» критикували своїх однопартійців за їх співпрацю з «партією влади», виступали за більш швидкі економічні та політичні реформи. Утворюють нові партії: 1991 р. на базі забороненої КПУ утворена Соціалістична партія України на чолі з О. Морозом, Ліберальна партія (І. Маркулов), 1992 р. ОУН трансформувалася в Конгрес

українських націоналістів (С. Стецько), 1993 р. відновила свою діяльність Комуністична партія України на чолі з П. Симоненко, утворено Трудовий конгрес України (А. Матвієнко), 1994 р. утворено Селянську (Аграрну) партію на чолі з С. Довганем. Загалом на 1995 р. було зареєстровано понад 30 політичних партій. Виникли такі громадські організації як Український союз промисловців і підприємців, Спілка офіцерів України. Профспілкові організації, що до 1991 р. були об'єднані Українською радою професійних спілок, трансформувалися у Федерацію профспілок України. Однак профспілки так і залишилися придатком адміністрації. їхня незначна роль у захисті прав трудящих призвела до утворення незалежних профспілок - Всеукраїнського об'єднання солідарності трудівників, Профспілки працівників Збройних Сил України тощо. Нові профспілки вимагають поділу з офіційними профспілками приміщень, майна, оздоровчих закладів, рішуче підтримують страйкову боротьбу.

З кінця 80-х рр. починається розпад офіційних молодіжних і дитячих організацій - комсомолу, піонерської, жовтеньської. Надзвичайно заполітизовані, ці організації вже не відповідали інтересам молоді. Зароджуються нові організації. Однією з перших з'явилася Українська студентська спілка (УСС), яка спочатку висувала економічні вимоги і була схожою на студентські профспілки. Утворюються Спілка незалежної української молоді (СНУМ), Всеукраїнське студентське братство (ВСтуб) тощо. Однак невдовзі студенти висунули й політичні вимоги: 2 жовтня 1990 р. в центрі Києва на майдані Незалежності (тоді площа Жовтневої революції) у наметовому містечку почалося голодування студентів України, яке очолили О. Доній та В. Чемерис. Вони вимагали відставки голови уряду В. Масола, відмови від підписання союзного договору, передачі місцевим органам майна КПРС і ВЛКСМ, проведення перевиборів на багатопартійній основі. В результаті переговорів влада пішла на певні поступки - В. Масол пішов у відставку. Ці події засвідчили зростаючу роль молоді в політичному житті незалежної України.

Пізніше створюються нові молодіжні організації при різних партіях - молодіжна організація при Русі, молодіжна християнсько-демократична організація, відроджено й організацію лівого спрямування - комсомол. Відродився «Пласт», з'явилася Спілка піонерських організацій України.

Висновок

Для стабілізації політичної ситуації в країні та виходу з кризового становища у взаємодії гілок влади слід усвідомити, що впровадження конституційної реформи є не разовий акт, а складний та поступовий процес, що повинен супроводжуватися застосуванням правового, адміністративно - управлінського, муніципально-самоврядного, матеріально - фінансового, інформаційно-комунікативного, громадянського та морального аспектів та мати на меті створення ефективної та відповідальної перед суспільством влади [5].

Слід усвідомлювати, що проведення комплексних реформ неможливе без розробки чіткої стратегії розвитку державного управління, яка має складатися з трьох видів: стратегії розвитку державного управління як галузі наукового дослідження, стратегії розвитку практики державного управління та стратегії розвитку державного управління як галузі освіти.

Неможливо приймати необдумані, поверхові рішення як щодо модернізації державного управління в цілому, так і з реформування професійного навчання державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування. Реформування цієї системи актуальне, але воно має базуватися не тільки на

фіксації управлінської моди, бажанні тих чи інших політичних сил підпорядкувати реформи «своїм інтересам», але й на комплексному обліку змісту й перспектив зміни системи державного управління.

Сьогодення вимагає враховувати потреби реалізації історичних тенденцій розвитку українського суспільства. Творче переосмислення взаємодії гілок влади у минулому дозволяє винести уроки стосовно поновлення в сучасному українському суспільстві того, що виправдало себе в історичному досвіді українського народу. Наразі, перед країною стоїть проблема вибору, що полягає в тому, щоб знайти найефективніші варіанти та моделі трансформації, в результаті якої Україна матиме справжні історичні досягнення, а не ситуативну користь для політичних сил та деяких політиків.

Конституція в будь-якій державі створюється «з погляду вічності», в Україні ж процес створення Основного Закону стає вічним. Але слід замислитися над тим, що перш ніж знову переписувати Конституцію, потрібно відстежити реальні результати нинішнього реформування. А це можливо побачити тільки через певний проміжок часу. В протилежному випадку, українське суспільство буде втягнуто в перманентний конституційний процес, який взагалі не матиме шансу на завершення.

Насамкінець слід зазначити, що вдосконалення законів відбувається постійно і вони не повинні прийматись доти, поки не будуть врегульовані з боку чинного законодавства. Конституція полягає не тільки в розподілі повноважень гілок влади, а в наданні громадянину чіткого переліку прав та обов'язків, так само визначенні прав і обов'язків держави по відношенню до громадянина.

Література

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. - К.: Просвіта, 1996. - 80 с.
2. Закон України про внесення змін до Конституції України
[//www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua)
3. Закон України про Кабінет Міністрів України // www.rada.gov.ua
4. Про проголошення Всеукраїнського референдуму за народної ініціативою: Указ Президента України від 15 січ. 2000 р. № 65/2000
[//www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua)
5. Історія України. Короткий огляд, Дрогобич, 1992 р.